

Richard Hiscocks: Poland Bridge for the Abyss?

An interpretation of developments in post-war Poland
Oxford University Press London 1963, str. 359.

Mr Radovan Vukadinović

Poljska historija, a naročito ona najnovijeg datuma, predmet je posebnog interesa historičara i politologa u mnogim zemljama. Osobito živ interes za probleme Poljske i sve događaje u njoj postoji na Zapadu. Treba odmah napomenuti da je u skladu sa zauzimanjem određenih poljskih stavova nakon 1956. godine i poljskim nastojanjima da se izmijene odnosi između socijalističkih država, zanimanje za ovu zemlju i njenu suvremenu politiku znatno poraslo, te da se od tog vremena pojavio velik broj radova posvećenih ovoj značajnoj zemlji. Smještena na važnom geografskom i političkom raskršću između Istoka i Zapada, svojom prošlošću povezana s jednim dijelom svijeta, a tekućim društveno-političkim i ekonomskim razvojem za drugi dio svijeta, Poljska je puna specifičnih proturječja, koja imaju vrlo plodno tlo za svoj razvoj u jednoj ovakvoj konstelaciji odnosa.

Ovakva društveno-politička klima pruža naravno i mogućnosti za najrazličitije interpretacije prošlosti, a posebno one političke, kao i suvremenog razvoja Poljske, te zato nije niti čudno da je jedan dio radova zapadnih autora u velikoj mjeri opterećen različitim kombinacijama spekulativnog karaktera, koje nemaju čvršću podlogu u stvarnosti.

Međutim, ima i pokušaja da se i u zapadnoj naučnoj literaturi priđe istraživanju poljskog političkog fenomena na jedan drukčiji način, da se seriozno istraži poljska nedavna politička prošlost i da se realno, ili bar što realnije, prikaže suvremeni razvoj ove iza SSSR — najveće evropske socijalističke zemlje.

U ovu kategoriju ne tako brojnih radova može se s punim pravom ubrojiti i knjiga profesora političke nauke i međunarodnih odnosa Richarda Hiscocksa s Univerziteta u Manitobi (Kanada), koji se upustio u obimno istraživanje u želji da pruži cjelovitu sliku današnje Poljske i osnovnih historijskih pretpostavki njenog razvoja. Naravno, i ovdje se radilo o određenom interesu, to jest o želji da se čitav rad podredi jednoj osnovnoj misli vodilji — ispitivanju stvarnih mogućnosti za korištenje Poljske i njene specifične situacije u suvremenom stadiju odnosa Istok—Zapad. Ovaj svoj cilj prof. Hiscocks ne krije, on ga posebno ističe i u samom naslovu knjige, a ideja o Poljskoj kao mogućem središtu povezivanja Istoka sa Zapadom provlači se kroz čitavo djelo.

Zemlja sa značajnim zapadnim tradicijama (kultura, umjetnost, religija) Poljska zahvaljujući i svom sadašnjem vlastitom putu izgradnje socijalističkog društva zaslužuje, po autorovu mišljenju, poseban tretman i može da predstavlja neku vrstu mosta između »dva društva«. Podređujući čitav svoj rad ovoj koncepciji, prof. Hiscocks je morao nastojati da izbjegava sva tumačenja događaja koja ne bi bila sasvim tačna i da se čvrsto drži određenih historijskih činjenica, vezanih za događaje poljske prošlosti, kao i svojih zapažanja u pogledu suvremenog života Poljske, jer je pisac posljednjih godina nekoliko puta boravio u ovoj zemlji.

Upravo ova želja da se »teren« za postavljanje mosta što bolje ispita, doprinijela je vjerovatno i određivanju specifičnog, u velikoj mjeri objektivnog kriterija obrade čitave materije.

Tako je nastala neobična i zanimljiva studija o Poljskoj i njenom razvoju koja sigurno ide u red najboljih radova ove vrste objavljenih dosad

na Zapadu. Ističući već na samom početku poljske tradicije i povezanost Poljske sa Zapadom, autor počinje svoj rad s osvjetljavanjem odnosa koji su postojali u poljskim zemljama u vrijeme nastanka i razvoja ideja Marxa i Engelsa i s počecima formiranja radničkog pokreta u Poljskoj. Posebno se obrađuje povezanost poljskog radničkog pokreta s međunarodnim radničkim pokretom i, iako su ovi kontakti dani dosta sumarno, očita je pišćeva namjera da već na samom početku upozna čitaoca s poljskim tradicijama. Ovog puta radi se o tradiciji poljskog radničkog pokreta, a to isticanje historijskog bogatstva i iskustva poljske radničke klase trebalo je da posluži za osvjetljavanje jedne od osnovnih karakteristika radničkog pokreta u Poljskoj. Na osnovu odabrane literature i tačnog interpretiranja historijskih fakata, dana je u grubim crtama geneza razvoja odnosa između poljskog radničkog pokreta i radničkog pokreta u Rusiji. U ovom sklopu pitanja naročita pažnja posvećena je analizi djelovanja Roze Luxemburg i naporima da se detaljno ukaže na njeno djelomično neslaganje s Lenjinovom politikom. To je u daljnjem tekstu povezano sa sličnim suprotnim stavovima rukovodilaca KP Poljske u kasnijem razdoblju, u namjeri da se upravo iz te činjenice izvuku i određeni zaključci. Staljinova politika prema Poljskoj i sve posljedice koje su otuda nastale za razvoj poljskog radničkog pokreta obrađene su na bazi istraživanja ovih suprotnosti, da bi se na kraju postavila teza da su upravo ovi poljski specifični i nacionalni stavovi, često puta vrlo različiti od sovjetskih, naveli Staljina da se grubo obračuna s KPP i da je na kraju 1938. godine i formalno raspusti.

Međutim u ovom dijelu knjige koji zahvata nekoliko poglavlja i počinje nastankom poljskog radničkog pokreta i traje sve do raspuštanja KPP nije u dovoljnoj mjeri prikazan društveno-politički i ekonomski razvoj Poljske Republike u periodu između dva rata. Premda je ovaj čitav dio tek osnova za bolje razumijevanje poljske suvremenosti, ipak je trebalo posvetiti više pažnje prilikama koje su vladale u Poljskoj između dva rata, naročito ekonomskom razvoju zemlje, kako bi se dobila i prava slika mogućnosti djelovanja KPP u ovom razdoblju.

Ratne godine i formiranje Poljske radničke partije (1942. god.) te proces konstituiranja Narodne Republike Poljske obrađuju se u prvom redu na osnovu historijskih podataka bez namjere da se ovom pitanju posveti veća pažnja. Autor kao da je želio što savjesnije iznijeti određeni materijal, a izvođenje dubljih zaključaka ovom prilikom mimoći.

Dio u kome se razmatraju počeci izgradnje socijalizma u Poljskoj i politika Poljske radničke partije je mnogo šire obrađeno, a kao osnovna karakteristika ove etape se snažno podvlači Gomulkin ideja o potrebi stvaranja ravnopravnih odnosa između socijalističkih država i o mogućnosti i potrebi postojanja različitih putova izgradnje socijalizma u pojedinim socijalističkim zemljama.

Smjenjivanje Gomulke s položaja I sekretara CK PRP i njegovo kasnije zatvaranje prikazuje se u kontekstu krute staljinske politike, a ovu priliku autor ponovno koristi da istakne još jednom poljske političke osobenosti objašnjavajući time činjenicu da su Gomulka i drugovi za razliku od ostalih tada optuživanih istočnoevropskih partijskih rukovodilaca ostali na životu.

Oktobarski događaji 1956. godine prikazani su vrlo živo s mnogo tačno odabranih podataka, a razvoju Poljske nakon VIII plenuma CK PURP posvećen je najveći dio knjige. To je sasvim i razumljivo ako se uzme u obzir da su tek ovi događaji otvorili put za izravno praćenje događaja u Poljskoj, te da se upravo u to vrijeme na Zapadu rodila i ideja o mogućnosti korištenja Poljske kao neke vrste veze između Istoka i Zapada. U ovom dijelu razmatra se detaljno djelatnost PURP-a i razvoj Poljske na najvažnijim sektorima života počev od unutrašnjeg društveno-političkog razvoja, ideoloških kretanja, ekonomskih problema, odnosa države i crkve, pa sve do vanjske politike NR Poljske i traženja vlastitih rješenja na ovom polju. Naročita pažnja poklonjena je analizi novih odnosa između PURP-a i KPSS-a kao i odnosima Poljske s drugim socijalističkim državama.

Upustivši se na kraju u ocjenu sadašnje uloge PURP-a i njenog vrhovnog rukovodstva, autor je pokušao da iznese činjenično stanje, ali je ipak ovdje u svojim ocjenama bio dosta subjektivan, te su neke od njegovih ocjena u očitijoj kontradikciji kako s faktima, tako isto i s autorovim stavovima iz prethodnih dijelova knjige. Zamjerka se može staviti i na nedovoljno cjelovito prikazivanje društveno-političkog i ekonomskog fundamenta današnje Narodne Republike Poljske, jer se izneseni podaci doimaju više kao pojedinačne ilustracije ne uklapajući se u opću sliku suvremene Poljske.

Na kraju, rezimirajući razvoj Poljske od početka poljskog radničkog pokreta do najnovijih dana, prof. Hiscocks još jednom ističe ulogu koju bi NR Poljska mogla imati u suvremenom procesu sporazumijevanja. Historijske tradicije i veze na jednoj strani i realnost suvremenog socijalističkog razvoja Poljske na drugoj vežu Poljsku sa Zapadom i Istokom, te je ta zemlja koja je toliko u svojoj historiji pretrpjela, prema ocjeni prof. Hiscocks, pogodan materijal za građenje mosta.

I pored vrlo dobro prezentiranog materijala o razvoju Poljske, prikazu njenog današnjeg mjesta u svijetu i bogate odabrane bibliografije u kojoj se nalazi velik broj originalnih poljskih djela, čini nam se da je osnovna ideja knjige krivo postavljena. Suvremeni svijet s bogatstvom svojih proturječnosti predstavlja ipak danas jednu cjelinu, tako da se mostovi međunarodnog sporazumijevanja između dva suprotna pola grade ili bi se bar morali graditi na jednoj daleko široj osnovi. Pojedine izolirane dodirne tačke između dva dijela svijeta, poput poljskog mosta prof. Hiscocks, bile bi sigurno preuske za širenje i jačanje procesa međusobnog sporazumijevanja u današnjem stadiju međunarodnih odnosa.